

Een kwalitatief onderzoek over leerconcepties

De betekenis van leren bekeken vanuit individuele perspectieven van oudere mensen.

Bachelor these opleiding Psychologie
Maaïke Vink, s1011294
Juni 2014

Begeleiders: dr. E.J. van Rossum en dr. P. Wilhelm
Universiteit Twente,
Enschede

A qualitative study about people's conceptions of learning

The meaning of learning from individual perspectives of elderly people.

Bachelor thesis Psychology
Maaïke Vink, s1011294
June 2014

Supervisors: dr. E.J. van Rossum en dr. P. Wilhelm
University of Twente,
Enschede

Inhoudsopgave

Abstract	4
Nederlandse abstract	
Engelse abstract	
1. Inleiding	5
1.1 Leren	
1.2 Fenomenologische benadering	
1.3 De zes leerconcepties	
1.4 Het huidige onderzoek	
2. Methode	11
2.1 Respondenten	
2.2 Procedure	
2.3 Scoring en data-analyse	
3. Resultaten	15
3.1 Resultaten algemeen	
3.2 Resultaten per leerconceptie	
4. Conclusie en discussie	20
5. Aanbevelingen	21
6. Referenties	23
7. Bijlagen	25
Bijlage 1: Eigen visie	
Bijlage 2: Brief aan de respondenten	
Bijlage 3: Reacties van de respondenten	

Abstract

Nederlands

Dit onderzoek kijkt of het bestaande model van zes leerconcepties ook toepasbaar is op een andere, oudere groep, mensen. Er wordt gebruik gemaakt van een reeds ontwikkeld model dat leerconcepties in zes niveaus thuisbrengt, elk toenemend in diepte en complexiteit. Er zijn 13 respondenten geïnterviewd met de vraag wat leren betekent. De reacties zijn geanalyseerd en aan de hand hiervan zijn de respondenten geplaatst onder één van de zes bestaande leerconcepties. Het model bleek ook bruikbaar voor deze, oudere groep mensen en de percentages kwamen redelijk overeen met eerder gevonden resultaten. Echter bleek er in het bestaande model nog wat ruimte voor de meer sociale en emotionele aspecten van leren.

Engels

This research tries to find if an already existing model of learning conceptions is also applicable to a different, and older, group of respondents. It uses an already developed model of learning conceptions in which six levels are presented, each one increasing in depth and complexity. There were 13 respondent interviewed about their understanding of the term learning. Their reactions were analyzed and on the basis of this, the respondents were placed in one of the six existing learning conceptions. The model proved useful for this older group of people, and the percentages were fairly consistent with previously found results. However, the existing model was insufficient to the more social and emotional aspects of learning.

1. Inleiding

1.1 Leren

Leren zal in ons leven altijd een belangrijke plaats innemen. Mensen leren altijd en overal, binnen en buiten hun werk, binnen en buiten het onderwijs - en hebben dat al hun hele leven gedaan. Leren is in essentie betekenisgeving. Leren is het proces waarbij verschijnselen en de eigen persoon betekenis krijgen. Dat proces gaat voortdurend door (Simons & Bolhuis, 2011). Leren kent vele verschillende betekenissen en iedereen heeft zijn eigen visie op wat leren nou precies inhoudt en hoe en waar je dit doet. Het is waarschijnlijk dat men in de westerse maatschappij leren voornamelijk ziet als iets dat in een schoolse setting plaatsvindt. Op de basisschool leer je rekenen en taal en later leer je voor een vak of beroep. Toch omvat leren veel meer, het gaat ook over het verwerven van vaardigheden die je nodig hebt in het dagelijks leven. Het gaat om leren keuzes te maken welke leerstof je wel of niet belangrijk vindt en welke je later nog eens toe zou kunnen passen. Het gaat niet alleen om het leren van feiten, maar ook om procedures. Mensen leren niet alleen doelbewust en gericht, maar ook terloops, ongemerkt en op verschillende manieren (Simons, 2000). Leren maakt dat wij ons ontwikkelen op allerlei manieren. Juist omdat er zoveel verschillende visies zijn op het concept leren en dat het zo'n belangrijke plaats in onze levens inneemt maakt dat leren een interessant concept is en blijft.

Door de jaren heen en over de generaties zal men anders kijken naar leren. Waar het iets meer dan 100 jaar geleden nog een voorrecht was om naar school te mogen, hebben we in Nederland inmiddels al decennia lang de leerplichtwet, welke ook steeds strikter wordt. Er zijn en er zullen altijd vele discussie blijven over hoe mensen moeten leren. Veelal gaan deze discussies over onderwijs, studeren, herscholing en dan vaak ook vooral de financiële kanten ervan. Mensen moeten echter ook leren zelfstandig te worden. Men leert niet alleen een vak, men leert ook voor zichzelf te zorgen en zichzelf te redden. Leren is veel meer dan feitjes in je hoofd stampen, leren is het groeien van een mens tot een volwaardig functionerend wezen, kortom leren is een fascinerend fenomeen dat ons allen aangaat.

Van Rossum en Hamer (2010) hebben onderzoek gedaan naar hoe studenten kijken naar de betekenis van leren. Bij hun onderzoek hebben ze gebruik gemaakt van de fenomenologische benadering.

1.2 Fenomenologische benadering

De onderzoeksmethode die zich bezig houdt met het in kaart brengen van de kwalitatief verschillende manieren hoe mensen allerlei aspecten in de wereld ervaren, conceptualiseren, waarnemen en begrijpen wordt fenomenografie genoemd (Marton, 1986). Door middel van fenomenografie beschrijft men de aanzienlijke of kritische aspecten van hoe individuen op verschillende manieren een fenomeen ervaren (Reed, 2006). De individuele perspectieven op een bestaand concept kunnen worden geduid als concepties, en volgens Sandberg (1997) is het de bedoeling van fenomenografie om deze concepties zo nauw mogelijk te omschrijven. Het zijn de respondenten die hun betekenis van een bepaald concept aandragen.

Het groeperen van deze betekenissen helpt ons in kaart te brengen welke algemene leerconcepties te duiden zijn. Op basis van de fenomenologische onderzoeksbenadering presenteerde Van Rossum en Hamer (2010) een model dat verschillende perspectieven op het begrip leren in zes leerconceptie niveaus in kaart bracht. Dit model vormt de basis van deze these. In de volgende paragraaf zal dit model van zes leerconcepties worden beschreven.

1.3 De zes leerconcepties

Voordat er zal worden besproken wat deze zes leerconcepties precies inhouden is het belangrijk om te weten wat een leerconceptie is. We houden ons hier aan de definitie van Pratt (1992) die ook van Rossum en Hamer (2010) hebben gehanteerd: *“Conceptions are specific meanings attached to phenomena which mediate our response to situations involving those phenomena. We form conceptions of virtually every aspect of our perceived world, and in so doing, use those abstract representations to delimit something from, and relate it to, other aspects of our world.”*(p. 204) Vrij vertaald zijn het opvattingen die een specifieke betekenis aan verschijnselen geven, die ons helpen in onze reactie bij situaties waarin deze voorkomen. Wij vormen concepten over bijna elk aspect in de door ons waargenomen wereld, daarbij gebruik makend van abstracte voorstellingen om iets af te bakenen of te relateren aan andere aspecten van onze wereld.

Van Rossum en Hamer (2010) hebben een model geformuleerd over de verschillende manieren hoe studenten kijken naar de betekenis van leren. Dit is gebaseerd op de eerste vijf leerconcepten van Säljö (1979a). Het onderzoek is gedaan onder studenten van een

hogere hotelschool. Aan hen werd de open vraag gesteld: “Wat is leren?” Welke de studenten door middel van een opstel beantwoorden. Met de verschillende reacties hebben ze gekeken of ze dezelfde leerconcepten als Säljö (1979a) ontdekten en hebben zij het model uitgebreid met een zesde leerconceptie.

Hieronder zullen de verschillende leerconcepties zoals gehanteerd in het onderzoek van van Rossum en Hamer (2010) worden besproken:

Leerconceptie 1

Leren als een toename van kennis

In deze fase wordt leren als vanzelfsprekend gezien. Het is geen object van reflectie, maar het is simpelweg iets dat iedereen doet, net zoals ademen. Respondenten die binnen dit kader vallen lijken de vraag naar wat zij zien als leren soms niet te begrijpen. Het lijkt alsof ze de vraag helemaal niet beantwoorden maar meer synoniemen geven.

Vrij vertaald citaat van een respondent uit Säljö (1979a, p. 13):

“... leren, is het leren van nieuwe dingen, andere dingen die je nog niet eerder wist. Veel dingen uit de geschiedenis en dergelijke, waar je eerder nog niks over wist. Hetzelfde als in taal en grammatica enzo...”

In deze fase gaat het om het verzamelen van feitjes wat leidt tot kennis. Leren en kennis worden gezien als twee losse paden. Kennis bestaat uit discrete eenheden informatie of feitjes en leren is het transporteren van deze eenheden informatie naar het hoofd van de leerling. De focus ligt op het verzamelen van alle feitjes die de ‘leraar’ heeft aangeboden.

Leerconceptie 2

Leren als uit het hoofd leren

Leren staat gelijk aan uit het hoofd leren en het reproduceren van hetgeen dat is geleerd, gewoonlijk in een schoolse setting. Net zoals in het eerste concept wordt leren gezien als een kwantitatief proces; als je meer leert, ben je in staat meer te reproduceren.

Het grootste verschil tussen leerconceptie 1 en 2 is het alles onthouden of specifieke dingen onthouden voor een bepaald doel. Bij leerconceptie 1 wordt nog geen doel bepaald terwijl bij leerconceptie 2 het doel is iets te leren voor het specifieke doel van het reproduceren van de opgedane kennis. Bijvoorbeeld het leren van lesstof voor het halen van een toets.

Leerconceptie 3

Leren als het verwerven van feiten en procedures, die worden onthouden en kunnen worden gebruikt in de toekomst

Hierin is het proces van leren dat je de feiten, procedures etc. selecteert die later van nut zouden kunnen zijn. Dit is belangrijker dan enkel het onthouden van de feitjes die je nodig hebt om een toets te halen. Het derde niveau breidt de toepasbaarheid van leren ook uit naar andere gebieden dan enkel waarvoor de kennis in eerste instantie is opgedaan. Het product hiervan is het idee dat je in staat bent om later de kennis in de praktijk te brengen. Je kunt hierbij denken aan het leren van een vaardigheid, waar ook later in het leven nuttig gebruik van kan worden gemaakt.

Leerconceptie 4

Leren als het begrijpen van het onderwerp

Slechts 25% van de studenten uit het onderzoek van Van Rossum en Hamer (2010) heeft laten zien dat ze onder leerconceptie 4 of hoger vallen. Vanaf deze leerconceptie gaat het niet meer om gewoon kant en klare dingen tot je nemen, maar gaat het om betekenis. Säljö (1979a) omschrijft het als dat leren niet langer een zaak van reproduceren is, maar meer een proces van betekenis geven aan wat je leest of hoort. Het kernpunt hiervan is begrijpen wat je hebt bestudeerd. Bij deze leerconceptie is het belangrijk om dingen te gaan begrijpen door ideeën te vormen over het onderwerp, dingen zelf uit te zoeken en deze met meer diepgang te bekijken. Het onderscheid met het derde niveau zit hem vooral in de focus op de achterliggende meer abstracte mogelijkheden van hetgeen dat is geleerd.

Als voorbeeld hier een vrij vertaald citaat uit Säljö (1979b, p. 450)

“... de onderwerpen die ik bestudeer, neem bijvoorbeeld geschiedenis, betekend dat ik staat moet zijn om veel meer over de ontwikkelingen echt te begrijpen, zoals de processen in een land of tussen de mensen...”

Leerconceptie 5

Leren als het proces van het begrijpen van de werkelijkheid

Op dit niveau wordt leren gekarakteriseerd door de verwachting dat wat je leert je moet helpen bij het interpreteren van de werkelijkheid. Leren beweegt zich nu echt buiten de schoolse setting. Daarnaast zorgt leren voor persoonlijke betekenis. De vijfde leerconceptie bevat een grotere reflectie op de leerprocessen en bewijzen en argumenten spelen een belangrijke rol. Hierin wordt leren duidelijk beschouwd als een verrijking van de persoon. Je wilt komen tot een beter begrip van de wereld om je heen. Stel je geest open en verbreed je horizon.

Leerconceptie 6

Zelfrealisatie

Bij deze hoogste leerconceptie gaat het om het groeien van de persoon, zijn zelfbewustzijn en het zoeken naar het antwoord op de vraag wie hij is. Het gaat om de identiteit van de persoon, bewust zijn van het feit dat je zelf bepaalt wat je doet in je leven en de persoon wordt wie je voelt te zijn.

1.4 Het huidige onderzoek

Onderwijs en hoe wij naar de wereld kijken als mensen verandert met de jaren. Begin 20ste eeuw was er al wel een leerplichtwet, maar met vele uitzonderingen mogelijk. Zo mochten dochters thuisblijven om voor het gezin te zorgen. Nu, in 2014, is het voor ieder kind in Nederland verplicht om vanaf je 5^e naar school te gaan, en je moet ten minste 18 zijn of een MBO-2, HAVO of VWO diploma hebben behaald voordat je aan die leerplichtwet hebt voldaan (Rijksoverheid). Daarnaast is het schoolsysteem sterk veranderd. De kleuterschool en lagere school zijn samengevoegd tot de basisschool en de druk op de universiteiten is groter geworden. Tevens zijn er meer vrouwen gaan werken en zijn er dus minder fulltime huisvrouwen. Ook dit kunnen dingen zijn die hebben bijgedragen aan het veranderende beeld van hoe mensen naar de wereld en naar het concept leren kijken, wat zij hierin belangrijk vinden. Tot slot krijgen mensen tegenwoordig minder kinderen en is het makkelijker om informatie te vergaren sinds de komst van het internet.

Bij het onderzoek van Van Rossum en Hamer (2010) waren studenten van een hogere hotelschool betrokken. Voor dit onderzoek is gekozen om te kijken of het bestaande model van de zes leerconcepties ook op een andere doelgroep toepasbaar is. In dit geval mensen boven de 50 jaar. Er is gekozen om dit onderzoek te herhalen met een andere doelgroep omdat er zeker met een concept wat over de jaren zo kan zijn veranderd een verschil tussen de generaties zou kunnen bestaan. Dit onderzoek is dus opgezet om te bepalen of de zes leerconcepties die Van Rossum en Hamer (2010) hebben geformuleerd in hun onderzoek ook bestaan buiten de specifieke groep mensen waarop het model is gebaseerd. Er is gekozen voor de doelgroep van mensen boven de 50 jaar. Deze mensen hebben langer geleefd en zijn opgegroeid in een totaal andere tijd. Hierdoor bestaat de verwachting dat mensen mogelijk anders kijken naar het concept leren, dat er voor hun andere aspecten een rol spelen en dat zij er een andere visie op het concept op na houden.

De verwachting is dat het model van de zes leerconcepties ook toepasbaar is op een andere, in dit geval oudere, doelgroep. Het model gaat namelijk over leerconcepties in het algemeen en is niet leeftijdsgebonden. Mogelijk bevinden zich meer mensen in hogere leerconcepties, omdat zij langer de tijd hebben gehad om zich te ontwikkelen. Het blijft echter het de vraag of het model volledig dekkend gaat zijn, of dat er mogelijk factoren boven komen die in het bestaande model nog geen plaats hebben.

2. Methode

Voor dit onderzoek zijn mensen benaderd in de leeftijdscategorie boven de 50. Aan hen is gevraagd om de vraag te beantwoorden hoe zij leren zien. Deze gegevens zijn geanalyseerd en vergeleken met het bestaande model. Hieruit zijn vervolgens conclusies getrokken.

2.1 Respondenten

Voor dit onderzoek waren respondenten van een bepaalde leeftijdscategorie vereist, in dit geval volwassen van boven de 50 jaar. Verder waren er geen aanvullende eisen, behalve dat zij in staat moesten zijn een e-mail te ontvangen en deze te beantwoorden.

De respondenten zijn geworven via de eigen kring van de onderzoeker en via snowball sampling (Baarde, De Goede & Teunissen, 2009). Om in eerste instantie aan respondenten te komen die binnen de gestelde leeftijdseis vielen zijn er opa's, oma's, ouders, ooms, tantes, en familievrienden van de onderzoeker en vrienden van de onderzoeker gevraagd om mee te doen aan het onderzoek. Vervolgens zijn er ook via snowball sampling respondenten geworven. Snowball sampling is het proces dat je via reeds gevonden respondenten nieuwe respondenten vindt. Je vraagt hierbij aan de reeds geworven respondenten of zij nog andere mensen weten die een interessante bijdrage kunnen leveren aan het onderzoek. Het voordeel dat dit met zich meebrengt is dat je niet beperkt blijft tot de eigen omgeving, wat kans geeft op een meer gevarieerde steekproef.

Uiteindelijk zijn er via deze weg 13 respondenten geworven, waarvan zes mannen en zeven vrouwen. De respondenten waren tussen de 50 en 74 jaar oud met een gemiddelde leeftijd van 57.7 en een standaarddeviatie van 6.4 jaar.

2.2 Procedure

Voorafgaand aan het onderzoek is gekeken hoe het interview optimaal zou kunnen verlopen. Hiervoor zijn er, voordat de deelnemende respondenten zijn benaderd, twee andere mensen gevraagd om als proefpersoon deel te nemen aan het onderzoek. Deze gegevens worden echter niet gebruikt in dit onderzoek omdat het een pilot was en de respondenten niet aan de gestelde leeftijdseis voldeden. Dit vooronderzoek heeft bijgedragen aan de kwaliteit van de tekst van de e-mail, om te kijken of deze begrijpelijk was. Door tevens feedback hierop te vragen heb zijn er formuleringen verduidelijkt en is

hiermee de e-mail verbeterd. Zo zijn er 2 alinea's omgedraaid om zo het overzicht te vergroten. Daarnaast was het prettig om alvast een beeld te krijgen met wat voor reactie mensen kwamen als zij deze e-mail ontvingen. Verder is er bij deze twee respondenten niet doorgevraagd of om meer verduidelijking gevraagd omdat dit van weinig toevoeging zou zijn.

De mensen die mogelijk bereid waren om mee te doen aan dit onderzoek zijn allereerst gevraagd of deze aanname juist was. Indien deze klopte, is aan hen de e-mail gestuurd (zie Bijlage 2) met daarin de uitleg van het onderzoek en de daadwerkelijke vraag die in dit onderzoek de belangrijkste rol speelde. Allereerst stond er in de mail een korte introductie van de onderzoeker en het doel van het onderzoek. Daarnaast stond er duidelijk uitgelegd wat er van de respondenten verwacht werd en hoe het proces zou verlopen. Tevens stond er natuurlijk de vraag in waar dit onderzoek om draait: "Wat is leren?" Het was hierin belangrijk om de respondenten zo min mogelijk te sturen. Hiervoor is dan ook een open vraag gesteld. Expliciet is vermeld dat er een open vraag werd gesteld waardoor men zich niet moest laten afschrikken. Ook is er vermeld dat men niet moest schromen om een lang antwoord te geven. Tevens stond er bij dat deelname vrijwillig was, dat de respondenten zich te allen tijde terug konden trekken uit het onderzoek en dat hun bijdrages anoniem zullen worden verwerkt.

2.3 Scoring en data-analyse

Om er zeker van te zijn dat dit onderzoek op de goede wijze zou verlopen zijn er een aantal zaken aan vooraf gegaan om de kwaliteit te waarborgen.

Om ervoor te zorgen dat de mening van de onderzoeker niet mee zou wegen in de beoordeling van de resultaten heeft zij, voordat er aan dit onderzoek werd begonnen, haar eigen visie op het concept 'leren' op papier gezet (zie Bijlage 1). Dit is van belang om er zorg voor te dragen dat er zo min mogelijk invloed zou zijn van de visie van de onderzoeker, dit wordt "bracketing" (Ashworth, 1999) genoemd. Bracketing verwijst naar de noodzaak om de eigen veronderstellingen, voor zover mogelijk, aan de kant te zetten en het standpunt van de respondent te registreren. Tijdens het analyseren van de reacties is er regelmatig gekeken of er niet op basis van de eigen visie werd beoordeeld.

Om de betrouwbaarheid van de analyse te vergroten en er zeker van te zijn dat het niet aan één persoon lag welke beoordeling werd gegeven heeft steeds overleg

plaatsgevonden met de begeleidende docent van dit onderzoek. Verschillende van de resultaten zijn aan hem voorgelegd en deze zijn samen besproken om te kijken of de visie overeenkwam. Deze procedure wordt “peer debriefing” genoemd (Baarda, De Goede & Teunissen, 2009). Peer debriefing houdt in dat je je interpretaties aan een collega voorlegt om te kijken of de opvattingen overeenkomen.

De binnengekregen reacties van de respondenten zijn uit de e-mails gekopieerd en in een document geplaatst. De letterlijke teksten zijn geanonimiseerd te vinden in Bijlage 3. Irrelevante tekstgedeelten zijn verwijderd, zoals aanhef en afsluiting, zodat alleen de voor het onderzoek bedoelde beantwoorde reacties overbleven. Alle reacties zijn een aantal keer doorgelezen om het antwoord van de respondent zo goed mogelijk te begrijpen en er zeker van te zijn dat nergens overheen gelezen werd. Tijdens het doornemen van de reacties zijn typerende passages, typische uitspraken en duidelijke termen gearceerd om een overzicht te krijgen van wat de respondenten als leren hadden omschreven. Een deel van de reacties is doorgesproken met de docent om te kijken of de teksten juist geïnterpreteerd waren (peer debriefing). Hierna is per respondent gekeken van welke leerconceptie uit het model sprake was. Dit is gedaan aan de hand van de gearceerde tekstgedeelten. Er is gekeken onder welke leerconceptie deze te plaatsen waren. Vervolgens is gekeken of ook de volledige teksten pasten binnen de gekozen leerconceptie om er zeker van te zijn dat er voor de juiste leerconceptie was gekozen.

Indien respondenten uitspraken deden die in verschillende leerconcepties van het model paste, werd de respondent in de hoogste van deze leerconcepties geplaatst. De niveaus vormen namelijk een bepaalde hiërarchie in toenemende complexiteit. Wanneer men zich op een hoger niveau begeeft wil dit niet zeggen dat men zich niet ook kan begeven in een lager niveau (van Rossum & Hamer, 2010). Hierdoor is het dus logisch dat er mogelijk ook aspecten uit onderliggende leerconcepties worden genoemd.

Nadat voor alle respondenten was geformuleerd in welke leerconceptie zij geplaatst konden worden, werd gekeken naar hoeveel respondenten in elke leerconceptie vielen. In dit verslag zal dat per categorie worden beschreven en met enkele passages worden toegelicht aan de hand van citaten. Dit om op een overzichtelijke manier een samenvattend beeld te geven van welke antwoorden respondenten hebben gegeven en op basis van welke

fragmenten respondenten in desbetreffende leerconcepties zijn geplaatst. Hierna zal een algemene conclusie worden getrokken op basis van alle gevonden resultaten.

3. Resultaten

De gevonden resultaten zullen worden besproken aan de hand van het model van Van Rossum en Hamer (2010). Per leerconceptie zal worden aangegeven hoeveel respondenten hier binnen zijn geplaatst. Tevens zal worden toegelicht waarom deze respondenten binnen de leerconceptie pasten. Dit gebeurt mede aan de hand van citaten van passages.

3.1 Resultaten algemeen

Op het eerste gezicht viel op dat er vele verschillende reacties binnenkwamen. Dit verschil zat hem niet alleen in inhoud maar ook in de omvang. Sommigen gebruikte slechts twee zinnen terwijl een ander twee A4tjes wist vol te schrijven. De één maakte er meer een opsomming van terwijl de ander het in verhaalvorm bracht. Het is interessant om ook hierin al te zien dat mensen een andere benadering van het concept leren hebben. Er werden verschillende connecties gelegd, sommige spraken enkel over de schoolse setting, of over hun werk, terwijl anderen schreven over het verrijken van je geest. De meesten schreven over leren in de cognitieve setting, maar enkele schreven ook over de meer de sociale en emotionele kant. Zo schreef iemand dat: "Leren niet alleen kennisoverdracht is, maar ook sociaal en emotioneel." Leren werd gezien als toevoeging. Niet alleen geestelijk maar ook lichamelijk. "Leren is het uitbreiden van je mogelijkheden, maar ook het omgaan met verminderde mogelijkheden." Tevens moest leren vooral ook inspirerend en leuk zijn. "Als iets leuk is dan prikkelt dat een mens om daar tijd in te steken." Ook werd geschreven dat mensen moeten leren om goed te handelen en zich volgens de sociale norm te gedragen. Sociale vaardigheden werden gezien als een belangrijk deel van de ontwikkeling, net als creatief denkvermogen.

Het grootste deel van de respondenten gaf aan dat leren het vergaren van kennis is. De respondenten verschilde echter van mening op welke wijzen kennis wordt vergaard. Sommige spraken alleen over kennis vergaren in een schoolse setting, door informatie tot je te nemen en vaardigheden na te doen, terwijl andere meer spraken over het verrijken van jezelf. Ook de motivatie voor het tot je nemen van deze kennis verschilde. Sommige spraken louter over functionaliteit, het leren plakken van een fietsband, terwijl anderen meer voor zichzelf leerden, om hun hobby's te kunnen uitbreiden of om zichzelf te verrijken. Velen gaven aan dat leren gebeurt vanaf je geboorte totdat je dood gaat, "Je bent nooit te oud om

te leren". Ook haalden enkelen aan dat het belangrijk is om te blijven leren, om "de wereld bij te kunnen benen" en om te kunnen gaan met de veranderingen. "Als je niet leert, raak je heel snel de aansluiting kwijt met de wereld om je heen." Er werd veelal geschreven over dat leren iets verwerven is wat je nog niet kunt, op allerlei verschillende vlakken.

Bij vijf respondenten is doorgevraagd naar meer informatie om de visie van de respondent duidelijker vast te kunnen stellen. In drie van deze gevallen kwam hierop echter geen respons. Hierdoor is er gewerkt met de reacties die ze in eerste instantie hadden gegeven. Opvallend was dat deze drie respondenten zich allen in leerconceptie 2 bevonden. Dit zou kunnen komen doordat er weinig informatie over hun visie beschikbaar was. Echter is de verwachting niet dat als zij in een veel hogere leerconceptie uit zou komen indien er wel meer informatie beschikbaar was, aangezien zij in eerste instantie een vrij beknopt antwoord gaven over wat leren betekend.

3.2 Resultaten per leerconceptie

Hieronder per leerconceptie de resultaten die de respondenten gaven.

In leerconceptie 1 werd geen van de respondenten worden geplaatst. Het is niet vreemd dat er niemand in deze categorie geplaatst is. Het gaat namelijk over dingen die gewoon gebeuren zoals ademen, zonder dat men er echt van bewust is dat zij ergens iets voor leren.

Leerconceptie 2 is een stap verder dan leerconceptie 1 in het feit dat men zich nu wel bewust is van dat men leert. De leraar 'leert je feitjes', welke jij kunt onthouden en reproduceren. Bij dit onderzoek vielen drie respondenten in deze leerconceptie. Opvallend was dat alle drie de respondenten een kort antwoord gaven bestaande uit slechts enkele zinnen. Deze respondenten gaven antwoorden als: "Je leert van je fouten.", "Leren is je ontwikkelen" en "Leren is het vergaren van kennis en vaardigheden". Er wordt niet gesproken over het zelf toepassen van deze vaardigheden, enkel dat je kennis kunt vergaren.

Leerconceptie 3 heeft betrekking op leren en dit in de praktijk toepassen. Het is het proces van het selecteren en onthouden van die feiten en procedures die later nuttig zouden

kunnen zijn in je leven. Het gaat niet meer alleen om de toetsen op school halen, maar het gaat daadwerkelijk om het nuttig gebruiken van de opgedane vaardigheden. Iets meer dan de helft (7) van de respondenten van dit onderzoek waren onder deze leerconceptie te plaatsen. Wat duidelijk opviel was dat een deel al een uitgebreider antwoord gaf en ook meer gebruik maakte van voorbeelden om hun standpunt duidelijk te maken. Zij schreven dingen als: "Leren kun je via cursussen – tv programma's – internet – en mensen om je heen die je vertellen of laten zien hoe je dingen ook anders kan doen". "Leren is het verrijken van je geest, door te lezen, zien, horen, en verwerken van allerlei gegevens die je belangrijk vindt of die je nodig hebt voor je verdere algemene ontwikkeling." Ook moest het meer aan henzelf bijdragen: "Leren is voor mij openstaan voor nieuwe dingen en kijken en/of proberen of het iets aan je leven kan toevoegen" en gaat het om kennis in de praktijk brengen. "Leren is voor mij bijvoorbeeld een taal leren, zodat je in dat land kan communiceren met de mensen daar". "Leren is nieuwe gedragingen toepassen en bestaande gedragingen verbeteren." Het is; "Bestaande kennis uitbreiden" en "Verouderde ervaringen vervangen door nieuwe ervaringen." Men heeft het erover dat leren voor hen in de toekomst iets gaat bijdragen, en dat de specifieke vaardigheden die ze hebben opgedaan ook gebruikt kunnen worden in het dagelijks leven. "Veel van wat ik heb geleerd, heb ik later nuttig kunnen gebruiken."

Er is één respondent geplaatst onderin leerconceptie 4. Dit leerconceptieniveau is duidelijk een stap hoger dan de leerconcepties 1 t/m 3. Waar het in de onderliggende leerconcepties vooral gaat om feitjes en vaardigheden tot je nemen en deze kunnen reproduceren, gaat het in leerconceptie 4 meer over een proces van betekenis geven. De respondent in deze leerconceptie gaf duidelijk aan dat leren voor jezelf persoonlijk van belang is. "Leren is in mijn beleving kortweg een toevoeging. Een toevoeging geestelijk, maar ook lichamelijk." Daarnaast gaf hij/zij heel duidelijk aan dat het om heel verschillende vormen van leren gaat, en niet alleen het schoolse. "Het leren gebruiken van je lichaam, beheersen en sturen van je spieren, ademhaling, taal." Interesses spelen hierin ook een belangrijke rol. "Waar een wil is, is een weg" en "Als iets leuk is dan prikkelt dat een mens om daar tijd in te steken, het te gaan opzoeken, navraag naar te doen en op die manier prikkelt het vanzelf je hersenen." Het lijkt er bij deze persoon om te gaan een situatie echt te willen begrijpen. Er meer over te willen weten en dus meer gegevens verzamelen om verder te komen. Ook lijkt het besef van

wat je zelf wel of niet kunt van belang en hoe je hier dan een oplossing voor kunt vinden. “Door ervaring leer je ook dat je waar jezelf niet toe in staat bent, anderen voor in kunt zetten.”

Eén van de twee respondenten die in leerconceptie 5 is geplaatst sprak over vele verschillende dingen. Hij/zij begon met de uitspraak dat men leert op drie terreinen: “voelen (affectief), handelen (conatief) en denken (cognitief). Hij/zij sprak ook over de manier waarop je leert: “Leren om goed te handelen, doet een mens vooral via voorbeeldgedrag,” “Denken lijkt mij het meest ‘leerbaar’; je kunt het zelf het meeste beïnvloeden.” Deze respondent schreef dat hij/zij van mening is dat elk mens een ‘gave’ heeft, waarin gave wordt gedefinieerd als iets waarin je uitblinkt ten opzichte van de massa. “Deze gave krijg je mee met je geboorte, maar het ligt aan jezelf wat je ermee doet, je kunt het ontwikkelen of verwaarlozen.” Hij/zij schreef over de gevolgen van hoe mensen worden opgevoed en ziet hierin ook een cultureel verschil. Hierin is duidelijk te zien dat hij/zij meer nadacht over hoe het leren persoonlijke betekenis geeft en hoe het per persoon kan verschillen wat dit is. Er wordt dieper in gegaan op de betekenis en toepassing van geleerde kennis en vaardigheden. Ook gebruikt de respondent vele verschillende voorbeelden om zijn/haar standpunt duidelijk te maken. Hij/zij besluit het verhaal met dat het belangrijk is dat jonge mensen onafhankelijk, creatief en zelfstandig hebben leren denken en handelen.

De andere respondent die in deze leerconceptie werd geplaatst schreef dat; “Leren het verwerven van nieuwe kennis, inzicht, vaardigheden – op cognitief, emotioneel, fysiek en muzikaal gebied is.” Leren omgaan met achteruitgang is volgens hem/haar ook leren. “Leren is het uitbreiden van je mogelijkheden, maar ook het leren omgaan met verminderde mogelijkheden. Iemand met een chronische aandoening moet leren omgaan met de nieuwe situatie om of erkennen dat hij hulp nodig heeft.” Hij/zij schreef ook over emotionele vaardigheden, zelfbewustzijn, zintuigelijke en gedragsmatige vaardigheden. Vaardigheden waarin in dit model niet specifiek een plaats voor is, maar welke wel duiden op een hoger bewustzijn van wat er in de wereld of hem/haar heen gebeurd. Het is volgens hem/haar belangrijk om tot een beter begrip van de wereld om je heen te komen. “In een veranderende wereld kun je niet blijven functioneren als je niet leert wat er gaande is, hoe het gaande is en hoe je jezelf erin kunt handhaven.” Ook schrijft hij/zij dat; “Leren nieuwe neurale netwerk-paden maken is. Nieuwe verbindingen maken in je hersenen tussen cellen,

verbindingen 'omleggen', versterken en anderen 'laten overwoekeren' (net als een duinpad).” Deze laatste respondent neigde naar de zesde leerconceptie want hij/zij spreekt duidelijk over het groeien van de persoon en over het bewust zijn van je mogelijk en ook onmogelijkheden. Echter ontbreekt het aan het zoeken naar de identiteit en werd hier ook naar doorvragen over in hoeverre, de door de respondent aangedragen concepten omtrent leren, acceptatie van jezelf betreft en hoe dit tot iemand persoonlijk staat, niet op ingehaakt.

Samenvattend waren er van de 13 respondenten twee onder leerconceptie 2 te plaatsen, zeven onder leerconceptie 3, één onder leerconceptie 4 en twee onder leerconceptie 5. Opvallend is dat de meeste (7) respondenten zich bevonden in leerconceptie 3. Dit is een vaker gevonden resultaat (Van Rossum en Hamer, 2010). In ditzelfde onderzoek werd gevonden dat slechts 25% van de respondenten zich in leerconceptie 4 of hoger bevonden. Ook dit komt redelijk overheen met het huidige onderzoek, met weliswaar een veel kleinere steekproef, waarin dit voor 23% van de respondenten het geval was.

4. Conclusie en discussie

Het doel van dit onderzoek was om te kijken of het bestaande model van leerconcepties ook van toepassing was op een andere doelgroep. De verwachting was dat het model ook voor een andere doelgroep, in dit geval mensen boven de 50, toepasbaar zou zijn. Dit bleek het geval, alle respondenten waren in het bestaande model met de bestaande indeling te plaatsen. Ook kwamen de percentages redelijk overeen met eerder gevonden percentages in het onderzoek van Van Rossum en Hamer (2010).

De meeste aspecten die de respondenten noemden pasten in het bestaande model. Echter zijn er ook wat dingen bovengekomen waar in dit bestaande model niet direct ruimte voor is. Een aantal van de respondenten (5) van dit onderzoek spraken namelijk ook over de meer emotionele en sociale aspecten omtrent het concept leren. Waar cognitief leren kan worden beschouwd als een verzamelbegrip voor uit het hoofd leren, verwerven van feitenkennis en inzicht bevorderend, zijn deze aspecten veel meer op het gevoelsleven, houdingen en sociale vaardigheden gericht. Het bestaande model is vooral gericht op de cognitieve aspecten van leren en de groei van mensen en hun zelfbewustzijn daarin, er wordt hierin niet gekeken naar het gevoel dat men hierbij heeft of hoe dit ten opzicht van de sociale vaardigheden staat.

Er kan dus worden geconcludeerd dat het model ook van toepassing is op een andere, in dit geval oudere, groep respondenten. Echter is wel gebleken dat er meer aspecten aan leren zijn dan waar dit model aandacht aan besteedt. Het model is mogelijk dus nog niet volledig dekkend en behoeft mogelijk nog wat uitbereiding naar de meer emotionele en sociale facetten omtrent het concept leren.

5. Aanbevelingen

In het onderzoek is opgevallen dat er ook wordt gesproken over de sociale en emotionele kanten van leren terwijl hier in het huidige model geen aandacht voor is. Het zou interessant kunnen zijn om te kijken of hier ook een opbouw inzit bij mensen of dat het alleen bij de oudere leeftijdsgroep voorkomt. Of mensen die zich volgens het huidige model in een hogere leerconceptie plaatsen ook vaker spreken over de meer emotionele kanten van leren of dat hier totaal geen verband inzit. Het bestaande model spreekt wel over zelfbewustzijn, het vormen van een eigen identiteit en een grotere reflectie op de leerprocessen, maar spreekt niet over de emoties die daarbij een rol kunnen spelen en de sociale vaardigheden die daarbij van toepassing zouden kunnen zijn.

Als je meer zou willen weten over deze aspecten van leren zou de vraag misschien anders gesteld kunnen worden om meer aan te sporen tot het geven van een dergelijke reactie. Er is namelijk een mogelijkheid dat mensen wel iets van deze aspecten vinden, maar niet op het idee zijn gekomen deze als antwoord op de vraag te noemen. Dit zou je kunnen aansporen door niet enkel te vragen naar wat leren betekent, maar ook wat het voor jou betekent en welke gevoelens het bij je oproept. De genoemde aspecten zijn in dit onderzoek nog niet heel sterk naar voren gekomen, omdat er ook niet verder op door is gevraagd. Indien de vraagstelling specifiek hierop gericht zou zijn kunnen er mogelijk interessante visies naar voren komen. Tevens kan het specifiek stellen van een vraag zorgen dat mensen anders over de vraag nadenken en deze uitgebreider beantwoorden dan ze in eerste instantie op de vraag wat is leren zouden doen. Wel is het belangrijk om er hierbij op te letten dat de vraag niet te sturend wordt want je wilt wel graag de eigen visie van mensen onder woorden brengen.

Tevens kan het interessant zijn om te kijken of er een verschil bestaat in leerconcepties op basis van opleidingsniveau. Het is goed voor te stellen dat mensen met een ander opleidingsniveau anders denken over een onderwerp als leren dat toch vrij nauw gerelateerd is aan onderwijs. Daarnaast kan het zijn dat er verschillen ontstaan door het leven dat mensen hebben geleefd. Waar dit nog minder relevant is bij studenten hebben oudere mensen al veel langer geleefd en dus mogelijk veel meer mee gemaakt. Een ander niveau van educatie kan een andere blik geven, maar ook het wel of niet hebben van kinderen bijvoorbeeld. Dit kunnen factoren zijn die meespelen in de ontwikkeling van

mensen en daarmee dus ook welke leerconcepties zij erop nahouden. De verwachting hierbij is dat mensen met een hogere opleiding zich toch sneller in een hogere leerconceptie zullen bevinden dan mensen met geen of een lagere opleiding. Naast ze het feit dat zij vaak langer educatie hebben genoten, zijn zij hierin ook meer gestimuleerd om dingen zelf te doen en ontdekken.

Al met al blijft het een interessant model waar zeker nog plaats is voor meer uitdieping.

5. Referenties

Ashworth, P.D. (1999) 'Bracketing' in phenomenology: renouncing assumptions in hearing about student cheating, *International Journal of Qualitative Studies in Education*; 12, pp. 707- 722.

Baarda, D.B., De Goede, M.P.M., & Teunissen, J. (2009). *Basisboek kwalitatief onderzoek; handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Noordhoff Uitgevers, Groningen, 2e druk.

Marton, F. (1986). Phenomenography – A research approach to investigating different understandings of reality. *Journal of Thought*; 3(21), 28-49.

Pratt, D. D. (1992). Conceptions of teaching. *Adult Education Quarterly*; 42(4).

Reed, B. (2006). Phenomenography as a way to research the understanding by students of technical concepts. *Núcleo de Pesquisa em Tecnologia da Arquitetura e Urbanismo (NUTAU): Technological Innovation and Sustainability*; 1-11.

Rijksoverheid, Leerplicht en kwalificatieplicht. Verkregen op 30 mei, 2014 van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht>

Van Rossum, E. J., & Hamer, R. N. (2010). The meaning of learning and knowing. University Utrecht. *SsensePublishers, Rotterdam*; 1-208.

Säljö, R. (1979a). Learning in the learner's perspective. I: Some common sense conceptions. *Reports from the Institute of Education, University of Göteborg, Mölndal*; No. 76.

Säljö, R. (1979b). Learning about learning. *Higher education*, 8; 443-451

Sandberg, J. (1997). Are phenomenographic results reliable? *Higher Education Research & Development*; Vol.16, No.2, 203-212.

Simons, P.R.J. (2000). Lerend werken: tautologie of uitdaging? *Opleiding en Ontwikkeling* 13(6), 7-11.

Simons, P.R.J., & Bolhuis, S. (2001). Naar een breder begrip van leren. *Human resource development : organiseren van het leren*; 37 – 51.

Bijlage 1 – Eigen visie op het concept leren

Ik denk dat het concept leren op verschillende manieren kan worden bekeken. Je kunt het in mijn ogen zien als het “klassieke” leren, iemand (bijvoorbeeld een docent) vertelt iets en dat leert de leerling. De meester doet het voor, de leerling doet het na. Zo leer je de vaardigheden van het vak, maar ook feitjes, weetjes en methodes om vraagstukken op te lossen. Nieuwe(fysieke) vaardigheden in sport of hobby behoren natuurlijk ook tot de mogelijkheden. Tevens kun je het ook breder bekijken. Leren is namelijk iets wat altijd gebeurt. Ik denk oprecht dat elke ervaring van een mens bijdraagt aan de vorming van deze persoon. Mensen leren over alles om zich heen, ze leren door te proberen, en door fouten te maken. Mensen leren door later nog eens terug te denken aan een gebeurtenis, deze in een ander licht te bekijken of de gemaakte keuze nog eens te heroverwegen. Ik denk dat leren beter gebeurt als je er meer voor open staat. Je kunt het nooit helemaal tegenhouden, maar als je je er niet voor openstelt mis je dagelijks heel veel kansen. Ook als je het in eerste instantie niet eens bent met de kritiek die iemand levert, kan het je uiteindelijk nog wel veranderen en verder komen in je leven, puur doordat je er nog eens bij stil staat wat je hebt gedaan en waarom. Door kritisch te zijn om de dingen die mensen zeggen en niet alles per definitie voor waar aan te nemen, denk je zelf goed na over wat je zelf nou eigenlijk vindt. Soms heb je ongelijk maar soms ook niet, meestal ligt de waarheid in het midden. Leren is het alles omvattend concept van het groeien van een mens.

Bijlage 2 – Brief aan respondenten

Beste heer, mevrouw,

Allereerst hartelijk dank dat u mee wilt werken aan mijn onderzoek. Dit onderzoek doe ik vanuit de Universiteit Twente om de bachelor fase van mijn studie psychologie af te ronden. In dit onderzoek ga ik kijken naar hoe oudere volwassenen denken over het concept 'leren'. Hiervoor benader ik via de e-mail diverse mensen en probeer vervolgens aan de hand van hun reacties dit concept in kaart te brengen.

Het onderzoek gaat als volgt. Ik stel u één open vraag waar u mij zo duidelijk en volledig mogelijk antwoord op geeft in uw eigen woorden. Er zijn geen goede of foute antwoorden, want het gaat puur om uw eigen visie. Bij dit onderzoek wil ik u vragen om aan mij toe te lichten hoe u het concept 'leren' ziet. Het is de bedoeling dat u in de beantwoording van deze e-mail mij in u eigen woorden schetst wat het concept leren in uw ogen betekent.

Concreet gezegd is de vraag waar ik u verzoek antwoord op te geven dus: "Wat is leren?"

De vraag is expres zo open gesteld, om een zo persoonlijk mogelijk antwoord te krijgen zonder u hierin te sturen. Schroom niet om een uitgebreid antwoord te geven. Indien de dingen die u noemt mij nog niet volledig duidelijk zijn, zal ik per e-mail aan u vragen om deze dingen nog wat extra toe te lichten, zodat ik een goed beeld krijg van wat uw visie op het concept leren is. Na enkele e-mails hoop ik een duidelijk beeld te hebben van hoe u denkt over het concept leren en bedank ik u voor uw bijdrage aan mijn onderzoek.

Alvorens u reageert op deze e-mail, graag onderstaande in acht nemen:

Uw gegevens zullen in de verslaglegging anoniem worden verwerkt en dus niet naar u als persoon terug te leiden zijn. U zult geen schade of ongemak ondervinden door deelname aan dit onderzoek, daar wij enkel een reactie per e-mail op een open vraag van u verwachtten. U behoudt zich het recht om op elk moment met dit onderzoek te stoppen. Indien u vragen heeft over het onderzoek, kunt u deze te allen tijde aan mij stellen. Inzending van uw reactie impliceert dat u akkoord gaat met bovenstaande, deelneemt aan het onderzoek en dat ik uw gegevens mag gebruiken voor het doel van dit onderzoek, namelijk het in kaart brengen van het concept leren bij oudere volwassenen.

Vooruitkijkend naar uw reactie verblijf ik,

Met vriendelijke groeten,
Maaïke Vink

m.l.a.vink@student.utwente.nl

(Tot slot nog de vraag of u misschien andere mensen van boven de 50 kent die mij een interessante visie op het concept leren kunnen geven? Ik ben namelijk op zoek naar nog meer respondenten voor dit onderzoek om een zo uitgebreid en duidelijk mogelijk beeld te kunnen schetsen.)

Bijlage 3 – Reacties van de respondenten

Respondent 1:

Leren is voor mij openstaan voor nieuwe dingen en kijken en/of proberen of het iets aan je leven kan toevoegen. Leren kun je via cursussen - tv programma's - internet - en mensen om je heen die je vertellen of laten zien hoe je dingen ook anders kunt doen. De wereld om je heen verzint elke seconde van de dag wel iets nieuws om te kunnen leren. Leren is niet alleen je schooljaren waar je aap-noot-mies en $1+1=2$ leert. Je leert al vanaf het moment dat je geboren bent tot je dood gaat.

LEREN = LEVEN / LEVEN = LEREN

Na de vraag of de respondent iets uitgebreider toe kon lichten wat voor een dingen je kunt leren, kwam de volgende reactie

Openstaan voor nieuwe dingen bedoel ik bijvoorbeeld mee hoe je moet leren omgaan met een tablet of smartfone (de nieuwe digitale media) ben een soort van digibeet ;) Hoe je bepaalde gerechten kan koken, klaarmaken (wat je bijvoorbeeld ergens gegeten heb bij iemand)hoe je leert om via internet je bankzaken of belastingzaken moet doen (met hulp van een ander).

Respondent 2:

Leren is voor mij bijvoorbeeld een taal leren, zodat je in dat land kan communiceren met de mensen daar, of leren omgaan met een pc zodat je weet hoe dat werkt, of leren een band van je fiets plakken zodat je dat volgende keer zelf kan doen.

Dat is voor mij leren.

Respondent 3:

Leren doe ik elke dag. Leren is makkelijker als je jong bent. Als je jong bent blijft hetgeen je leert ook langer hangen. Nu ik ouder ben merk ik dat ik de stof vaker moet overlezen, zodat het blijft hangen.

Leren is je ontwikkelen. Je leert van je fouten.

Respondent 4:

In een eerste ingeving zie ik dit als het verrijken van je “geest” door het lezen, zien, horen en verwerken van allerlei gegevens die je belangrijk vindt of die je nodig hebt voor je verdere algemene ontwikkeling. Als je dus jezelf verder wilt ontwikkelen, zal je dus meer moeten doen in een bepaalde richting ter verrijking van je geest.

Respondent 5:

Bij leren denk ik aan het leven van je geboorte totdat je dood gaat. Als je openstelt voor de mensen en de wereld om je heen, leer je elke dag bij. Dit kan door nadoen bij kinderen, tot gesprekken, lezen, zien en ook nadoen bij volwassenen van elkaar.

Ook vormt leren in de zin van onderwijs of cursussen een onderdeel van het leven. Leren is niet alleen kennisoverdracht, maar ook sociaal en emotioneel. Elk mens moet leren leven met ook alle “fouten” die daar bij horen. Van “fouten” leer je veel.

Respondent 6:

Als eerste schiet me te binnen; 'Een mens is nooit te oud om te leren'

Leren is in mijn beleving kortweg een 'toevoeging'. Een toevoeging geestelijk, maar ook lichamelijk, een combinatie of je gaat het een voor het ander gebruiken. Is yoga daar misschien een voorbeeld voor?

Ik denk ook aan verschillende soorten 'leren'; leren door middel van onderwijs, studie, een vak leren, een cursus volgen etc.(geestelijk) Daarnaast het 'leren' dat vanaf de geboorte plaatsvindt of misschien al in de moederschoot? Het leren gebruiken van je lichaam, beheersen en sturen van je spieren, ademhaling, taal.

Het 'leren' via onderwijs etc is (na het standaard basisonderwijs) meestal een eigen keuze en wordt mede bepaald door capaciteiten, interesse en mogelijkheden die er zijn om onderwijs te volgen. Dit leren doe je ook makkelijk in je 'jonge' jaren en gaat steeds moeilijker als je 'ouder' wordt, maar waar een wil is, is een weg, dus wil je echt nog leren of heb je het nodig voor je beroep of iets dergelijks dan kan je het ook, is het naar mijn idee makkelijker iets tot je te nemen en te onthouden. Het hoeft niet eens voor je werk te zijn, ook voor je hobby is het soms nodig je ergens in te verdiepen en dan lukt dat meestal ook wel zonder al te veel moeite. Als iets leuk is dan prikkelt dat een mens om daar tijd in te steken, het te gaan opzoeken, navraag naar te doen en op die manier prikkelt het vanzelf je hersenen. Ook dingen die in het dagelijkse leven, tijdens een gesprek of die je lezend in bv de krant tegenkomt en niet weet wat het is kun je tegenwoordig zo makkelijk even opzoeken op internet, zo leer je ook weer. Door ervaring leer je ook, tevens dat je, waar jezelf niet toe in staat bent er anderen voor in te zetten.

Respondent 7:

Wat is leren? Een poster op mijn kamer zegt:

Leren is iets verwerven wat je nog niet kunt, maar ook het ontdekken waar je goed in bent.

Die tekst had en heb ik soms nodig.

Leren is het verwerven van nieuwe kennis, inzicht, vaardigheden - op cognitief, gedragsmatig, emotioneel, fysiek, muzikaal (en wat kun je nog allemaal meer verzinnen? Noem alle soorten van intelligentie ;-))

Uitbreiding van je mogelijkheden (en af en toe rust vinden/ maken kan óók een uitbreiding zijn), maar ook het omgaan met verminderde mogelijkheden (wat ook een vorm van uitbreiding is - ik kan momenteel niet leven als een blinde, die vaardigheid heb ik niet). Iemand met een chronische aandoening bijvoorbeeld moet leren omgaan met de nieuwe situatie - lopen met een rollator bijvoorbeeld. Of erkennen dat hij hulp nodig heeft, dat vervolgens te vragen aan een relevante persoon en vervolgens ook nog (leren) die hulp (te) accepteren. Emotionele vaardigheden, zelfbewustzijn, zintuigelijke, gedragsmatige vaardigheden. Een levenlang leren. Volgens mij kan het niet anders. Omdat de wereld verandert, omdat jezelf, je omgeving, je partner, de natuur, enz verandert. Daarbinnen kun je niet blijven functioneren als je niet leert wat er gaande is, hoe het gaande is en hoe je jezelf erin kunt handhaven.

Leren is nieuwe 'paden maken' in de hersenen, je zenuwstelsel, je lijf.

Een korte samenvatting van wat ik geleerd heb over leren in mijn leven, in de lerarenopleiding, in de psychologie, als moeder, als mens :-).

Na de vraag of de respondent meer kon toelichten over het omgaan met verminderde mogelijkheden. In hoeverre dit acceptatie van jezelf is en hoe dit tot iemand persoonlijk staat. En de vraag over wat hij/zij precies bedoelde met dat leren nieuwe paden maken is? Waarvoor je dit doet en wat het bijdraagt aan jouw leven. Kwam de volgende reactie.

Leren omgaan met achteruitgang is ook leren. Dat je moet gaan lopen met een rollator bijvoorbeeld, of dat het gewoon dicht doen van je knoopjes niet meer lukt, of jezelf wassen, of je boterham smeren, of omgaan met het feit dat anderen je billen moeten wassen of het

organiseren en plannen van je dag... of... En als je er dan vanuit gaat dat oudere mensen moeilijker leren en je betreft de invloed van emoties op het leren.

Acceptatie speelt hier een rol, maar dat ik ook bij het uitbreiden van je mogelijkheden, dat levert dan meteen (mogelijk) uitbreiding van je persoonlijke verantwoording op? En ik leer bij kortdurende therapie over het KOP-model - klachten = omstandigheden x persoonlijk(e stijl). Ik vermoed dat 'niet klachten' ofwel hoe je je voelt evengoed op de plek van de K kan staan.

En bij die omstandigheden horen ook de omstanders, eerst hoe belangrijke anderen er tegen aan kijken (stimuleren ze, staan ze in de weg, nemen ze over, enz. En dat geldt dan ook weer evenzeer voor uitbreiden als voor inleveren van mogelijkheden).

Leren is nieuwe neurale netwerk-paden maken. Nieuwe verbindingen maken in je hersenen tussen cellen, verbindingen 'omleggen', versterken en anderen 'laten overwoekeren' (net als een duinpad). "Waar veel mensen gaan ontstaat vanzelf een pad". Waar veel signalen langs gestuurd worden...

En met die nieuwe neurale paden worden er ook fysieke paden omgelegd denk ik. Nu ik hard aan het leren ben om een goede POH-ggz te worden versterk ik die netwerken (zowel fysiek als in de hersenen) die daarvoor ingezet worden. Ik leer de weg kennen en oefen autorijden. (niet mijn sterke kant, maar de motivatie om de functie te gaan doen is sterker dan de 'angst' om te rijden). Het pad, de weg ligt er gelukkig al ;-). Die zou ik niet kunnen maken, daar zijn anderen die hun neurale wegen zo hebben ontwikkeld dat zij dat wél kunnen in samenwerking met heel veel anderen. Een compleet netwerk met ieder zijn/ haar eigen taak in het geheel. Als ergens een schakel ontbreekt was de weg er niet gekomen. Het lijken wel hersenen.

Respondent 8:

Leren doet een mens naar mijn idee op drie terreinen: voelen (affectief), handelen (conatief) en denken (cognitief).

Ik denk dat jonge kinderen eerst leren voelen, daarna handelen en vervolgens denken. Daarom is het zo belangrijk dat kleine kinderen in een liefdevolle omgeving opgroeien; ze voelen dat ze 'er mogen zijn'. Dit is bepalend voor hun latere functioneren in de maatschappij. Kinderen die dit te weinig ervaren, lopen later grote kans om op een of andere manier te ontsporen. Dit kan in milde vorm zijn wanneer ze zich wat terughoudend opstellen totaant nietsontziend andere mensen manipuleren of het vertonen van crimineel gedrag.

Leren om goed te handelen, doet een mens vooral via voorbeeldgedrag. Ook hierin is de huiselijke omgeving heel belangrijk, maar kunnen ook goede kinderopvang en een goede school een belangrijke vormende bijdrage leveren; 'Goed voorbeeld doet goed volgen' i.e. slecht voorbeeld, natuurlijk slecht.

Denkkracht is naar mijn mening vooral genetisch bepaald, maar een rustige, geordende en stimulerende omgeving hebben grote invloed op de ontwikkeling ervan. Denken lijkt mij het meest 'leerbaar'; je kunt het zelf het meeste beïnvloeden.

Verder ben ik van mening, dat elk mens een 'gave' heeft. Waarbij ik 'gave' definieer als iets waarin je uitblinkt ten opzichte van de massa. Dit kan van alles zijn. Vaak wordt vooral gedacht aan slim zijn of creatief zijn, maar het is naar mening breder. Ook goed zijn is sociale omgang, organisatietalent, musicaliteit, presentatievaardigheden etc. zijn belangrijke gaven. De 'gave' krijg je mee; je wordt ermee geboren. Het ligt aan jezelf wat je ermee doet. Je kunt het ontwikkelen of verwaarlozen. Veel mensen zijn zich echter niet bewust van hun gave. Ik denk dat dit vaker voorkomt wanneer mensen niet voldoende, met name te beperkt, over zichzelf nadenken; 'van welke dingen word ik nu blij om die te doen'. Iemand die in staat is om out-of-the-box te denken, zal eerder haar of zijn gave ontdekken, lijkt me. Het mooie van het ontdekken van je gave is dat het diep in jezelf zit en wanneer je iets met die gave doet,

het heel erg bij je innerlijk aansluit, waardoor je er energie van krijgt wanneer je er iets mee doet.

Daarom denk ik, dat in de vroege leerfase het heel belangrijk is om te proberen te ontdekken welke gave iemand heeft, om de ontwikkeling van die gave vervolgens te stimuleren. Het komt mij voor, dat dit een van de allerbelangrijkste zaken is op de Basisschool. Wanneer een kind de gelegenheid geboden wordt om haar/zijn gave te ontwikkelen, dan zal dat zoveel positieve energie geven, dat zij/hij alle overige zaken die nodig geacht worden om zelfstandig in de maatschappij te kunnen functioneren zich bijna 'als vanzelf' eigen kan maken. Natuurlijk komt het je niet 'aanwaaien' en moet er weldegelijk inspanning voor gepleegd worden, maar die inspanning kan worden gepleegd vanuit een algemeen 'welbevinden'; vanuit een positieve flow die zelf-stimulerend werkt.

Ik denk, dat tijdens de pedagogische opleidingen voor onderwijsgevendenden hier wel aandacht aan wordt besteedt, maar heb de indruk, dat het 'zoeken' naar en 'onderkennen' van de gave van een kind niet altijd als eerste aandachtspunt op de rol staat. Wanneer dat wel zou gebeuren, dan zouden de diverse ontwikkelingsresultaten, met name de conatieve en cognitieve, waarschijnlijk sterk verbeteren. Je ontwikkelt dan gemotiveerde jonge mensen, stimuleert creatief denken en het zoeken naar oplossingen.

In met name Azie is er extreem veel aandacht, met name onder Chinezen en Indiërs, voor het cognitieve proces; kinderen worden 'gedrild' en moeten heel veel uren maken op dat terrein. En het moet gezegd worden, ze komen er een heel eind mee. Maar het is de vraag, wat voor soort mensen je ermee creeert. Ik merk, daar ik veel in Azie ben geweest voor mijn werk, dat de mensen sociaal niet altijd even handig zijn en vooral dat ze niet echt goed zijn in het out-of-the-box denken. Het lijkt erop dat het creatief denkvermogen onderontwikkeld is, waardoor ze ondermaats presteren op innovatie. Dit valt echter niet zozeer op voor de buitenwacht, daar veel Aziatische bedrijven veel moderne producten maken. Dat ze veel moderne produkten kunnen maken, is denk ik een gevolg van het gebruik van internet. Via internet is het heel gemakkelijk, zeker wanneer je geleerd hebt hoe je snel allerhande informatie kunt vinden, om ideeën van anderen te 'stelen'. Het verhuult echter, dat je feitelijk achter anderen aanloopt.

Onderontwikkeling van zelfstandig denken komt ook veel voor in de voormalige Communistische landen; alle leerstof was voorgeschreven en de eigen mening werd systematisch onderdrukt of genegeerd. Dit leidt tot 'kadaverdiscipline'. De jonge generatie aldaar doet dat veel beter, maar het heeft wel tot gevolg, dat de ouderen zich bedreigd voelen en krampachtig proberen vast te houden aan hun machtsbasis, waardoor de clashes die er af en toe optreden, zoals onlangs in de Oekraïene, zich laten verklaren.

Het Nederlandse systeem, hoewel zeker nog voor verbetering vatbaar, zoals ik eerder al aangaf, is altijd al gebaseerd op de gedachte van het opvoeden/leren tot zelfstandig, onafhankelijk denkend en handelend persoon. Naar mijn idee is dit de belangrijkste reden waarom Nederlanders in de wereld bekend staan als inventief en aan de basis gestaan hebben van veel grote innovaties. Waar wij dan weer niet zo in uitblinken is om die innovaties ook commercieel volledig uit te nutten. Voor dat laatste is wel meer aandacht gekomen de laatste decennia en het komt mij voor, dat dit ook een stuk beter gaat dan in het verleden. Hoewel we natuurlijk niet moeten vergeten dat bedrijven als SHELL, Unilever, Philips, Heineken wereldwijd toonaangevend zijn geworden door hun vermogen om innovaties wél goed tot waarde te brengen. Kortom, enige relativering is op z'n plaats. Ik denk echter dat, doordat de wereld veel 'kleiner' is geworden tne gevolge van het internet, het er niet gemakkelijker op geworden is om ideeën volledig tot waarde te brengen.

Ook al zijn zorgen van oudere generaties (ik ben 56) over de manier van doen en laten van de jongere generatie – Aristoteles schijnt al een vlammend betoog gehouden te hebben over de ongeïnteresseerdheid van de jeugd en te hebben gesteld, dat wanneer ze niet zouden veranderen en meer verantwoordelijkheidszin gingen vertonen, ze ten onder zouden gaan – van alle tijden, ik vrees wel dat de 'instant'-mentaliteit – men wil 'alles' direct, kent weinig geduld, is sterk gericht op de ultra korte termijn – bijsturing behoeft. Maar actieve bijsturing zal niet veel effect sorteren. De weg van de geleidelijkheid, waarop de nadelige gevolgen van die houding zichtbaar worden, zal tot de bijsturing leiden; 'de wal zal het schip keren'. Dit betekent dat de nieuwe generatie dus 'leergeld' zal betalen. Ouders zien het wel aankomen en hebben de neiging om hun kinderen daarvoor te behoeden, maar door de tijden heen is gebleken, dat zelf 'leergeld' betalen de enige manier is om wezenlijke en blijvende gedragsveranderingen te veroorzaken.

Juist in een tijd waarin dat laatste proces zich voordoet, is het zo belangrijk dat jonge mensen onafhankelijk, creatief en zelfstandig hebben leren denken en handelen. Daarom eindig ik met de hoopvolle en positieve conclusie, dat het uiteindelijk helemaal goed zal komen met de Nederlandse jeugd. En zeker wanneer er nog wat meer aandacht komt voor het op jonge leeftijd zoeken naar en onderkennen van ieders 'gave'.

Respondent 9:

Mijn werk is het realiseren van kennis- en informatieoverdracht in bedrijven en organisaties, hoofdzakelijk in de technische sector. Daarvoor kun je kijken op www.eluxis.com. Ik heb dus veel te maken met leren. Leren op het werk gaat een levenlang door. Het reguliere onderwijs verschaft een basis, maar in de praktijk moet je continu blijven leren. Voor volwassenen is de directe koppeling van leren en praktijk erg belangrijk.

Mijn persoonlijke antwoord is dat leren vooral inspirerend is, leuk. Alles wat ik ooit geleerd heb, geeft me plezier. De universitaire opleiding heb ik de mooiste tijd van mijn leven gevonden. Daar werd je blik enorm verbreed en kon je leren wat interessant was. Veel van wat ik geleerd heb, heb ik later nuttig kunnen gebruiken.

Leren gaat ook als je ouder wordt voortdurend door. Als je niet leert, raak je heel snel de aansluiting kwijt met de wereld om je heen. Bovendien blijft leren leuk en inspirerend.

Respondent 10:

Leren is het op basis van dingen die je ervaart, vergaren van kennis en vaardigheden.

Respondent 11:

Leren is een proces van het vergaren van kennis ,
Dit kan doormiddel van scholing , boeken, tv en ervaringen.

Respondent 12:

Voor mij is leren:

- Kennis, die je nog niet had verwerven
- Bestaande kennis uitbreiden
- Verouderde kennis vervangen door vernieuwde kennis
- Nieuwe ervaring opdoen
- Bestaande ervaring uitbreiden
- Verouderde ervaring vervangen door nieuwe ervaring
- Nieuwe gedragingen toepassen
- Bestaande gedragingen verbeteren
- Niet adequate gedragingen vervangen door wel adequate

Kortom: leren is een continu proces van aanleren, bijleren en afleren.

Respondent 13:-

- Elke verandering die voorkomt uit ervaringen.
- Vaardigheden die je ontwikkelt die je kan gebruiken om in de in de maatschappij beter te kunnen functioneren denk aan: rekenen, taal, vreemde talen, wiskunde maar ook lopen en praten.
- Sociale vaardigheden -ontwikkelen om de wereld om je heen te begrijpen en een interactie daarmee te kunnen aangaan.
- Sommige kennis verwerven gaat eigenlijk automatisch en instinctief zoals eten, praten, lopen, andere moet je leren door vallen en opstaan en door studie. Soms zijn er dingen die je voorgedaan worden en kopieert, het is dus overnemen van handelingen die een ander al heeft gedaan. Dat is voordelig dat scheelt jezelf energie en tijd.
- Leren gevaar inschatten en dus letterlijk leren overleven, denk aan brand, hitte, gevaarlijke verkeerssituaties maar ook dingen als inschatten van bijvoorbeeld wat te eten en drinken is of wat en niet en bijvoorbeeld gevaarlijke dieren herkennen en daarna handelen: schuilplaats zoeken of jezelf verweren en op wat voor manier.
- Situaties en taal van anderen kunnen inschatten en daarop reageren. Denk aan non verbale communicatie, houding, stem, uitdrukkingen van mensen enz.